

STRESZCZENIE

W rozprawie doktorskiej noszącej tytuł *Instytucje kształceniowe Zjednoczonego Kościoła Ewangelicznego w Polsce (1947–1988)*, na konkretnych przykładach szkół biblijnych, seminariów, kursów i konferencji nauczających, został przedstawiony rozwój i znaczenie ewangelikalnej edukacji biblijno-teologicznej we wskazanej konfesji. W dokonanej rekonstrukcji wydarzeń historycznych ukazano sposoby przygotowywania szerokich kadr posługi duchownej w tej denominacji przebudzeniowego protestantyzmu.

Zjednoczony Kościół Ewangeliczny (ZKE) istniał w Polsce od 1947 do 1988 roku. Powstał z połączenia następujących denominacji: Związku Ewangelicznych Chrześcijan, Zjednoczenia Wolnych Chrześcijan i Związku Stanowczych Chrześcijan. Po okresie represji i osadzeniu w 1950 r. w aresztach śledczych oraz więzieniach niemal wszystkich duchownych, w 1953 r., pod wpływem władz państwowych do ZKE zostały włączone dwa kolejne wyznania: Zjednoczenie Kościołów Chrystusowych oraz Związek Chrześcijan Wiary Ewangelicznej. Pomimo niesprzyjających okoliczności, wynikających z działalności w realiach totalitarnego systemu politycznego, Kościół zachował ewangelikalną tożsamość, zapewnił opiekę duszpasterską swoim wiernym i prowadził szeroko zakrojoną działalność ewangelizacyjno-misyjną oraz edukacyjną.

W dysertacji przedstawiono najważniejsze fakty dotyczące zarówno historii poszczególnych wyznań tworzących ZKE, jak i całego Kościoła, a także wyznawane przez niego podstawowe zasady wiary. Zasadnicza część rozprawy, dotycząca już stricte zagadnień kształcenia teologicznego w Zjednoczonym Kościele Ewangelicznym została podzielona na rozdziały, których ramy zostały wyznaczone przez najważniejsze wydarzenia historyczne lub wewnętrzkościelne, dotyczące omawianego tematu. Były to: okres przed II wojną światową i bezpośrednio po niej, represje reżimu komunistycznego wobec przywódców Kościoła (będących jednocześnie głównymi wykładowcami), a następnie właściwa działalność Szkoły Biblijnej omawianej denominacji.

Przywódcy ZKE, zwracając uwagę na potrzebę kształcenia pracowników kościelnych, nawiązywali do doświadczeń swoich poprzedników oraz własnych z okresu międzywojnia i pierwszych lat po II wojnie światowej, głównie do: Szkoły Biblijnej w Radości (1923–

1930), Instytutu Biblijnego w Gdańsku (1930–1938), Szkoły Biblijnej w Warszawie (1937–1939), Seminarium Teologicznego w Malborku (1947–1949) i Seminarium Teologicznego w Lidzbarku Warmińskim (1949–1950). Kształcili się w nich będący w służbie oraz przyszli przełożeni zborów (pastorzy), misjonarze, kaznodzieje i nauczyciele Słowa Bożego.

Pierwsza Szkoła Biblijna ZKE została powołana już w 1947 roku. Mieściła się przy ul. Poznańskiej 13/5 w Warszawie. W bardzo skromnych warunkach, pod kierownictwem Józefa Mrózka, w latach 1948–1949 zostały przeprowadzone dwa pięciomiesięczne kursy biblijne, których absolwentami zostały 24 osoby. Grono wykładowców tworzyli przede wszystkim z liderzy Kościoła, a program nauczania obejmował zagadnienia biblijno-teologiczne, administracyjno-państwowe i kształcenia ogólnego, jak: muzyka, język polski i język angielski. Studentów angażowano w życie warszawskich zborów, co w praktyczny sposób przygotowywało ich do służby kościelnej i wspierało formację duchową, do której przykładano dużą wagę.

Prowadzona działalność edukacyjna została wstrzymała już w 1949 roku. Restrykcje panującej dyktatury, aresztowania w 1950 r., a także odebranie Kościołowi jej głównej siedziby – to wszystko ostatecznie doprowadziło do zamknięcia Szkoły Biblijnej i miało negatywny wpływ na kształcenie duchownych, szczególnie w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych. Do konsekwencji antykościelnej polityki reżimu komunistycznego w tym zakresie należy zaliczyć wywołaną przezeń wewnętrzkościelną atmosferę, której rezultatem było uaktywnienie postaw przeciwnych formalnej edukacji teologicznej, konflikty doktrynalne pomiędzy ugrupowaniami i podporządkowanie się przywódców Kościoła władzy państwej.

Reaktywowanie Szkoły Biblijnej nastąpiło dopiero w 1968 r. i było możliwe dzięki otwartości ówczesnych przywódców ZKE oraz zaangażowaniu się w tę sprawę przedstawicieli młodego pokolenia duchownych, przede wszystkim absolwentów Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie (ChAT): Edwarda Czajko, Mieczysława Kwietnia, Jana Tołwińskiego i Kazimierza Murantego. Uruchomiona jednostka edukacyjna znalazła swoją siedzibę w nowo wybudowanym budynku zarządu Kościoła przy ul. Zagórnej 10 w Warszawie.

Pierwszym przełożonym powstałej placówki został Edward Czajko, zielonoświątkowiec. Z uwagi na konflikty doktrynalne wewnętrz Kościoła, zdołał przeprowadzić tylko jeden, czterotygodniowy kurs biblijny dla 20 uczestników. W latach następnych Szkoła oficjalnie istniała, lecz w praktyce – nie działała.

W wyniku konsensusu w Radzie ZKE, w 1972 r. kierownikiem Szkoły mianowano Mieczysława Kwiecienia z ugrupowania wolnych chrześcijan. Stworzony i konsekwentnie przez niego realizowany projekt kształcenia kadr kościelnych rozpoczął się od zorganizowania krótkich kursów uzupełniających, które zostały przekształcone najpierw w roczny, a od 1976 r. – w dwuletni program biblijno-teologiczny. W atmosferze ponownych konfliktów o podłożu doktrynalnym, Mieczysław Kwiecień z uwagi na swoje wówczas już pentekostalne przekonania, w 1981 r. zrezygnował z zajmowanego stanowiska, a jego miejsce zajął Włodzimierz Rudnicki, kolejny zielonoświątkowiec.

Nowy kierownik, wspierany przez ścisłe przywództwo ZKE, rozbudował program nauczania, poszerzył kadrę dydaktyczną tworzoną przez polskich i zagranicznych wykładowców, w zdecydowanej większości posiadających wyższe wykształcenie teologiczne, oraz umocnił pozycję Szkoły w Kościele. Rezultatem tego była zmiana nazwy na Seminarium Teologiczne w Warszawie. Do osobistego sukcesu Włodzimierza Rudnickiego należy zaliczyć podjęcie starań o zmianę siedziby prowadzonej przez niego placówki i zakup w 1986 r. budynku przy ul. Wybornej 20 w Warszawie. Do własnego obiektu, przystosowanego do realizacji celów edukacyjnych, Seminarium zostało przeniesione w 1989 r. i kontynuowało działalność jako główna instytucja kształceniowa nowo powstałego Kościoła Zielonoświątkowego.

W całym czterdziestoletnim okresie istnienia ZKE, szczególnie w latach 1954–1967, gdy nie funkcjonowała Szkoła Biblijna, Zarząd Kościoła przeprowadzał w różnych częściach kraju kilkudniowe kursy biblijne. Koordynatorem tych działań i ich najczęstszym kierownikiem był Józef Mrózek, natomiast wykładowcami – głównie członkowie Rady Kościoła, a po 1970 r. – także przedstawiciele młodego pokolenia duchownych, posiadający wyższe wykształcenie teologiczne (absolwenci ChAT). Zajęcia dotyczyły przede wszystkim zagadnień biblijno-teologicznych, funkcjonowania Zboru i Kościoła oraz wiadomości obywatelskich (Konstytucja PRL, prawo wyznaniowe i administracyjne, stosunek chrześcijanina do Państwa). W zajęciach uczestniczyli duchowni oraz zaangażowani w służbę zborów kaznodzieje i ewangeliści.

W ZKE wielką wagę przykładano do nauczania dzieci w Szkolah Niedzielnych. Z tego powodu regularnie organizowano kursy dla katechetów, obejmujące przede wszystkim tematykę biblijną, dydaktyczno-pedagogiczną, metodykę nauczania oraz psychologię rozwojową. Osobą odpowiedzialną za pracę katechetyczną i organizację szkoleń w latach osiemdziesiątych była Alicja Lewczuk. Ponieważ oprawie muzycznej nabożeństw oraz

kościelnych uroczystości nadawano duże znaczenie, zorganizowano także i w tym zakresie kilka kursów dokształcających. Trwały one od jednego do czterech tygodni. Instruktorami byli profesjonalni muzycy, a uczestnikami: dyrygenci chórów, osoby prowadzące zborowe zespoły muzyczne oraz instrumentalisti i wokaliści.

W latach 1983–1985 utworzono trzy instytucje kształceniowe realizujące dwuletni program nauczania w trybie niestacjonarnym. Były to: Korespondencyjny Kurs Biblijny w Ustroniu prowadzony przez Andrzeja Lubera, Korespondencyjne Seminarium Biblijne w Warszawie kierowane przez Michała Weremiejewicza i Korespondencyjne Seminarium Biblijne Ewangelicznych Chrześcijan, na czele którego stał Henryk Dedo. Wymienione szkoły powstały w wyniku dużego zapotrzebowania na edukację biblijno-teologiczną wśród członków Kościoła. Do 1988 r. przygotowały do służby duchownej łącznie ponad 200 osób.

Kościelna działalność edukacyjna umożliwiła zdobycie wykształcenia teologicznego (lub chociaż jego podstaw) wielu duchownym i innym pracownikom ZKE. Tym, na co zwracano szczególną uwagę, była formacja duchowa studentów. Wychodzono bowiem z założenia, że tylko człowiek prawdziwie oddany Bogu, żyjący zgodnie z Jego zasadami, może być dobrym przywódcą kościoelnym. Nie lekceważono jednak wiedzy teoretycznej i umiejętności niezbędnych w pracy pastorskiej, dlatego starano się, by wszystkie wykłady prowadzone były na jak najwyższym poziomie.

SUMMARY

The Ph.D. thesis entitled *Educational institutions of the United Evangelical Church in Poland (1947–1988)*, presents the development and significance of Evangelical biblical-theological education within the given confession, using specific examples of bible schools, seminaries, courses and instructional conferences. In the reconstruction of historical events, the training methods for a wide variety of spiritual staff in this revivalist protestant denomination are shown.

The United Evangelical Church (ZKE) existed in Poland from 1947 to 1988. It came about from the amalgamation of the following denominations: The Association of Evangelical Christians, The United Free Christians (Plymouth Bretheren), and the Association of Resolute Christians (Pentecostal). After a period of repression and the internment of almost all pastors and spiritual leaders in detention centres and prisons in 1950, 2 further confessions were added to the ZKE due to state pressure: The Union of Churches of Christ and the Association of Christians of Evangelical Faith. Despite the unfavourable circumstances resulting from working within the realities of a totalitarian political system, the church preserved its evangelical identity, ensured pastoral care of the faithful and ran a variety of evangelical-missional and educational activities.

The dissertation presents the most important facts regarding both the history of individual confessions which made up the ZKE, as well as that of the whole church, including the professed fundamental articles of faith. The principal part of the essay, strictly regarding the issue of theological education in the United Evangelical Church, has been divided into chapters according to the most important historical events or those internal to the church, relative to the topic discussed. These are: the period prior to and directly following World War Two, communist regime repressions of church leaders (those who were also the main lecturers) and then the congruent activity of the Bible school of a given denomination.

The leaders of the ZKE, attentive to the necessity of educating church workers, drew upon their own experiences as well as those of their predecessors, from the period between the wars and the first years directly following World War Two, mostly the experiences of The Bible School in Radość (1923–1930), the Bible Institute in Gdańsk (1930–1938), the Bible School in Warsaw (1937–1939), The Theological Seminary in Malbork (1947–1949) and the Theological Seminary in Lidzbark Warmiński (1949– 1950). Here,

serving and future church leaders (pastors), missionaries, preachers and teachers of the Word of God were trained.

The first ZKE Bible School was founded in 1947 at 13/5 Poznanska Street in Warsaw. In extremely humble conditions, under the direction of Józef Mrózek, two 5-month Bible courses were run from 1948-49, with 24 graduates. The body of lecturers was mostly made up of church leaders, and the teaching program included biblical-theological, state-administrative and general educational topics such as music and Polish and English languages. The students were engaged in the life of Warsaw churches, thus ensuring both practical preparation for service as well as spiritual formation, which was greatly emphasised.

Educational activities were halted in 1949. Restrictions imposed by the ruling dictatorship, arrests in 1950 and the seizure of the church's headquarters all ultimately led to the closure of the Bible School and had a negative influence on the education of spiritual leaders, particularly in the fifties and sixties. Among the consequences of the anti-church policies of the communist regime was the internal atmosphere within the church, a result of which was the activation of attitudes in opposition to formal theological education, doctrinal conflict between groupings and the subordination of the Church leaders to the state authorities.

The reactivation of the Bible School finally came about in 1968 thanks to the openness of the then leaders of the ZKE as well as the involvement of a new, young generation of church leaders, above all, graduates of the Christian Academy of Theology in Warsaw (ChAT): Edward Czajko, Mieczysław Kwiecień, Jan Tołwiński and Kazimierza Muranty. A newly founded educational unit was set up in the newly built headquarters of the church at 10 Zagórska St, Warsaw.

The first principal of the entity was Edward Czajko, a Pentecostal. Due to doctrinal conflicts within the church, he only managed to lead one 4-week Bible course for 20 participants. The school continued to be in official existence in the following years, however, in practice, it wasn't active.

As a result of a consensus in the ZKE Leadership Board, Mirosław Kwiecień, a brethren, was appointed to run the school in 1972. The educational program for church staff, which he formed and consistently realised, began with short supplementary courses which were then formed into a year-long course, at first. In 1976, this became a 2-year biblical-

theological program. In 1981, in an atmosphere of repeated conflicts of a doctrinal nature, Mirosław Kwiecień, now of Pentecostal conviction, resigned from his position and was replaced by Włodzimierz Rudnicki, another Pentecostal.

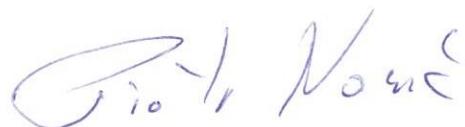
The new principal, supported by the top leadership of the ZKE, expanded the teaching program and increased the number of staff - made up of Polish and international lecturers, the majority of whom now possessed higher theological education, and also strengthened the position of the school within the church. One result of this was a change in the name to the Warsaw Theological Seminary in Warsaw. One of Włodzimierz Rudnicki's undoubted successes was the attempt to change the headquarters of the school, resulting in the purchase of the building at 20 Wyborna Street, Warsaw in 1986. The seminary moved to its purpose-built facility in 1989 and continued its activities as the main educational institution of the newly formed Pentecostal Church.

Throughout its 40-year existence, particularly from 1954–1967 when the Bible School did not function, the ZKE ran short bible courses lasting a few days in various parts of the country. The coordinator of these activities, and most often their leader, was Józef Mrózek, whereas the lecturers were mostly members of the leadership board and after 1970, some representatives of the younger generation of leaders with higher theological education (graduates of ChAT). The lectures mostly touched upon biblical-theological issues, the functioning of the local and national church as well as conscious citizenship (the constitution of the People's Republic of Poland, ecclesiastical and administrative law, the attitude of the Christian to the state). Ministers as well as preachers and evangelists took part in the lectures.

In the ZKE, great attention was paid to teaching children in Sunday Schools. Therefore, courses for Sunday School teachers were organised regularly, covering, above all, bible themes, educational issues, teaching methodology and developmental psychology. The person who was responsible for Sunday School activities and organisation of training in the 1980s was Alicja Lewczuk. As the music in church services and ceremonies was of great significance, several supplementary courses on this topic were also organised, lasting from 1 to 4 weeks. The instructors were professional musicians and the participants were choir conductors, leaders of church music groups as well as instrumentalists and vocalists.

From 1983–85, three educational institutions which offered 2-year extramural programs were founded: The Correspondence Bible School in Ustroń, run by Andrzej Luber, the Correspondence Bible Seminary in Warsaw, run by Michał Weremiejewicz and the Correspondence Bible Seminary for Evangelical Christians headed by Henryk Dedo. The aforementioned schools were founded in response to a need for biblical-theological education amongst church members. By the year 1988, 200 people had been prepared for ministry.

Church educational activities enabled the achievement of theological education (or at least the fundamentals) for many ministers and other ZKE staff. What was of particular emphasis was the spiritual formation of the students. It was assumed that only a person truly committed to God and living in accordance with his laws could be a good church leader. However, theoretical knowledge and other necessary pastoral skills were not taken for granted, which is why every effort was made to provide lectures of the highest quality.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read "Piotr Norek".